

PREVENCIÓ ÉS BETEGOKTATÁS JELENTŐSÉGE A GYERMEKEK FÉNYTÖRÉSI HIBÁINAK FELISMERÉSÉBEN ÉS PROGRESSZIÓJÁNAK CSÖKKENTÉSÉBEN

SIGNIFICANCE OF PREVENTION AND PATIENT EDUCATION IN IDENTIFYING AND REDUCING THE PROGRESSION OF REFRACTIVE DEFECTS IN CHILDREN

RICZU ZSANETT¹ – BEREGI ERIKA²

¹Grandvision Hungary Kft.

²Miskolci Egyetem, Egészségtudományi Kar

Összefoglalás: A kutatás a gyermekkorban kialakuló fénytörési hibák korai felismerésének fontosságát taglalja. Célja felhívni a kisgyermeket nevelő szülők figyelmét a betegoktatók munkájának jelentőségére, kiemelten a gyermekek látásromlásának csökkentése tekintetében. Mindezek mellett a szakirodalom bemutatásával, a páciensek szempontjából is lényeges ismeretanyag összefoglalásával a betegoktatásban részt vevő szakemberek munkájának segítése. A kérdőíves adatfelvétel óvodás- és iskoláskorú gyermeket nevelő szülők körében történt (n = 89). A megkérdezett szülők több mint negyede nem ismeri a gyermeke fénytörési hibájának jellemzőit. Sok esetben sajnos nincs elég idő a megfelelő tájékoztatásra a látásvizsgálat során. Elenyésző azoknak a szülőknek a száma is, akik megfelelő felvilágosítást kaptak az amblyopia kialakulásáról. A kutatás eredményei arra engednek következtetni, hogy szükség lenne a betegoktató munkájára ezen a területen, már akár bölcsődében, óvodában preventív jelleggel szülői tájékoztató előadás formájában.

Kulcsszavak: *fénytörési hiba, kisgyermek, betegoktatás, prevenció*

Summary: The research discusses the importance of early detection of refractive errors in childhood. Its purpose is to draw the attention of parents raising young children to the importance of the work of patient educators, especially in terms of reducing visual impairment in children. In addition to all of this, by presenting the literature and summarizing information that is also important from the patients' point of view, helping the work of the professionals involved in patient education. The questionnaire was collected among parents of preschool and school-aged children (n = 89). More than a quarter of the parents interviewed do not know the characteristics of their child's refractive error. In many cases, unfortunately, there is not enough time for adequate information during the vision examination. The number of parents who received adequate information about the development of amblyopia is also negligible. The results of the research allow us to conclude that there is a need for the work of the patient educator in this area, even in nursery schools and kindergartens in the form of a preventive presentation for parents.

Keywords: *refractive error, toddler, patient education, prevention*

BEVEZETÉS

„*Szemünk fénye a gyermekünk*”, így tartja a mondás is. De vajon tisztában vagyunk-e a látásélesség kialakulásának főbb állomásaival, vagy azzal, hogy milyen tünetekre figyeljünk kisdudunknál annak érdekében, hogy minél előbb szemészeti ellátásban részesüljön? Észrevesszük-e, ha az élettani látásfejlődésben eltérés alakul ki? Ha a látás kialakulásáról, fejlődéséről, az idegrendszer és szem kapcsolata közötti tanulási folyamatról megfelelő tájékoztatást kapnak a szülők és annak megfelelően járnak el, akkor nagyrészt megelőzhető a rövidlátás nagy fokú romlása, illetve rövid- és távollátók között létrejövő tompalátás csökkenthető lenne.

A 2004-es irányelv szerint 8–12 hónapos kor között legyen az első szűrés, 2,5–3 kor között szükséges egy ellenőrző vizsgálat, amely során a fénytörési hibákat és a kétszemes együttlátást vizsgálják. Elsődleges szempont a tompalátás kiszűrése. 5 éves korban pedig már lehetőség van a pontos látásélesség meghatározására. Így megakadályozható, hogy csak iskoláskorban derüljön ki a probléma [1].

Optometriai munka során számos olyan felnőttel lehet találkozni, akik mit sem tudtak arról, hogy hogyan alakult ki náluk ambliópia vagyis a tompalátás, amikor az idegrendszer gyermekkorban nem tanulja meg használni a látószervet. Említhető még a nagy fokú rövidlátás, avagy a miópia vagy az, hogy gyermekük akár örökölheti is a fénytörési hibákat. Sok esetben a tájékozottság hiánya az oka annak, hogy későn jutnak el megfelelő szakemberhez a gyermekek, vagy nem veszik elég komolyan a látásban észlelhető problémákat. Emiatt különböző viselkedési problémák is kialakulhatnak, elindulhat bizonyos fokú tompalátás, illetve egyéb életminőséget befolyásoló tényező. Lényeges feladatnak tartjuk az alapos szemészeti szűrvizsgálatot, majd az azt követő megfelelő tájékoztatást.

„Riasztó adat, hogy az emberiség 23%-a rövidlátó, de a jelenlegi növekedési tendenciák alapján 2050-re az előfordulás 50% is lehet” [2].

Felnőttkorban sok szakmánál kizáró tényező a tompalátás. Ezért is kiemelten fontos, hogy minden kisgyermek, akinek fénytörési hibája van, megfelelően korrigált szemüveget viseljen [1].

2022-ben az USA-ban megjelent egy tanulmány az óvodáskorú gyermekek látásproblémái, hipermetrópia, vagyis a távollátás és az ambliópia későbbi következményeiről. Ez a kutatás a Vision in Preschoolers (VIP) és a VIP-Hyperopia in Preschoolers (VIP-HIP) nevet kapta. Az eredmények szerint a kancsalság (strabizmus) és a nagyobb fénytörési hibák az egyoldali ambliópia kockázati tényezői voltak, míg a mindkét oldali asztigmatizmus és hipermetrópia pedig az akár mindkét oldali tompalátás kockázati tényezője volt. A hipermetrópia jelenléte és mértéke magasabb ambliópia, strabizmus és egyéb fénytörési hibák arányával jár. A VIP-HIP kutatásban a megfelelő látásélességgel rendelkezőkhöz képest jelentős mértékű korai írás-olvasási nehézséggel küzdő, valamint figyelemzavarral élő gyermeket figyeltek meg a korrigálatlan túllátó 4-5 éves korosztálynál [3].

John Raji az Ontariói Optometrista Szövetség nagykövete kiemelten fontosnak tartja, hogy minden gyermek páciens és szülei pontos tájékoztatást kapjanak a kezelési módokról. Szórolapokkal, brosúrákkal és szakemberek segítségével éri el,

hogy a rövidlátás befolyásolhatóságának lehetőségeiről ne feledkezzenek meg. Gyakorta bemutatja a miópia kezelésének lehetőségeit, amihez megfelelő forrásokat is biztosít a család számára már a találkozás legelső alkalmával. A következő alkalommal a betegre célzott kezelést el is lehet kezdeni [4].

„Mivel a myopia aránya járványszinten növekszik, az optometriának az állapot kezelésében az élen kell járnia. Rendelkezésünkre áll az a tudás és eszköz, amellyel felvilágosíthatjuk a betegeket ennek szükségességéről és alapellátásként kezeljük az oktatást.” [4].

A kutatás célja, bemutatni a fontosabb fénytörési hibákat, kialakulásuknak hátterét, a látásbeli eltérések korrigálásának jelentőségét. Felhívni a figyelmet a betegoktatók munkájának jelentőségére, kiemelten a gyermekek látásromlásának csökkentése tekintetében. Továbbá felmérni, hogy a gyermeket nevelő szülők részéről van-e igény a látásfejlődésről, éleslátásról, látásbeli eltérésekről szóló szakértő által végzett elérhető felvilágosításra. Meglévő panaszok esetén lenne-e igényük bővebb ismeretekre a gyermek állapotromlását megelőző további lehetőségekről. Mindezek mellett a kapcsolódó szakirodalom feltárásával, bemutatásával, a páciensek szempontjából is lényeges ismeretanyag összefoglalásával a betegoktatásban részt vevő szakemberek munkájának segítése is kiemelt cél.

ANYAG ÉS MÓDSZER

A kutatás során online kérdőíves adatfelvétel történt, egy közösségi oldal segítségével, óvodás- és iskoláskorú gyermeket nevelő szülők körében, 2022. szeptember és október közötti időszakban (n = 88). A kérdések megválaszolására anonim és önkéntes módon volt lehetőség. A saját szerkesztésű kérdések szerkesztése a Google Forms segítségével valósult meg. Beválasztás kritériumaként szerepelt, hogy a családban legalább egy gyermek viseljen szemüveget.

A kérdőív első kérdéscsoportja szociodemográfiai adatokra – nem, életkor, lakóhely és befejezett iskolai végzettség – kérdezett rá. A második kérdéskör arra vonatkozott, hogy a kitöltő szülők szemüveges gyermekei milyen idős kortól viseltek szemüveget. A harmadik kérdéscsoport többek között arról tájékozódott, hogy a válaszadó szülő miért vitte látásvizsgálatra a gyermekét, mely szakembertől kapott tájékoztatást a látáshibáról. A szülők ismerik-e gyermekük fénytörési hibáinak jelentőségét. A tájékoztatásban hallottakat valóban megértették-e, vagy még szükséges volt utánaolvasni, esetleg gyors, érthetetlen volt az információ átadása. Mi jellemzi a gyermekek szabadban és digitális eszköz használatával töltött idejét. Végül az utolsó, negyedik kérdéscsoport arra vonatkozott, hogy a válaszadók szükségesnek találják-e, igénybe vennék-e a személyre szabott tájékoztatási lehetőséget adó betegoktató általi segítségnyújtást. Illetve milyen intézményt találnának megfelelőnek a betegoktatói tevékenységre.

EREDMÉNYEK

A kutatásban részt vevő családok gyermekeinek 15,9%-a 1–3 éves, 31,8%-a 4–6 éves kor között, 28,4%-a 7–10 éves és 11,4%-a 11–14 éves korukban kezdtek el

szemüveget viselni. Három szülő válaszolta, hogy gyermeküknek 1 éves kor alatt (6, 9, 10 hónapos) szemüveget kellett viselniük.

Legtöbb esetben, a megkérdezettek 46,3%-a azért keresett fel szakembert, mert a szülők azt tapasztalták, hogy eltérés van a látás fejlődésében. A válaszadók 17,9%-a saját maga is szemüveget viselt. A vizsgálatban résztvevők 16,8%-a kötelező státuszvizsgálat miatt, 7,4%-a gyermekorvos javaslatára, 6,3%-a tanulási nehézségek miatt, 5,3%-a iskolakezdés előtt, bizonyosság szerzése végett vitte szemészetre a gyermekét. Ezen felül 18 fő adott egyéb választ, amik között szerepelt az extrém koraszülött gyermek vagy a gyermek által jelzett látással kapcsolatos panaszok (pl.: nem látja a táblát, fejfájás).

A következő kérdéscsoport a betegoktatással, tájékoztatással kapcsolatos információk gyűjtésére irányult. Kaptak-e a szülők tájékoztatást arra vonatkozóan a szemészeti szakembertől, hogy milyen jellegű fénytörési hibája van a gyermeküknek. A kitöltők több mint fele, 67%-a kapott erre vonatkozó információkat és meg is értette azokat. A válaszadók 33%-a nem tudja pontosan, hogy miért is kell szemüveget viselnie a gyermeküknek. Közülük 13,6% csak annyi információt kapott, hogy csináltassanak szemüveget a gyerekeknek, 9,1%-a semmilyen tanácsot nem kapott, 6,8% kapott ugyan magyarázatot, de túl soknak vélte egyszerre a hallottakat, 3,4%-nak nem volt érthető az információ.

Azon válaszadók, akik ismerik gyermekeik látásproblémájának mivoltját, a következő válaszokat adták: 39,1%-nak hipermetrópiás, 33,3%-nak miópiás, 18,7%-nak kancsalsággal kapcsolatos, 7,1%-nak asztigmias panaszuk voltak. 4,2% egyéb, tompalátással kapcsolatos problémákat jelölt meg.

A válaszadók több lehetőséget is megjelölhettek válaszként így 55,1%-a gyermek- vagy felnőtt szemész szakorvostól, 42,7% az internetről is szerzett információt a látással kapcsolatos eltérésekről.

A megkérdezettek 16,9%-a optometristától kapott instrukciókat. A válaszadók közül 7,9% gyermekorvostól, 6,7% a védőnőtől, 4,5% ismerőstől, 1,1% pedig gyógy-pedagógustól szereztek ismereteket a fénytörési hibákról vagy annak jelentőségéről.

A továbbiakban arra kerestük a választ, hogy a szülők hogyan értékelik a kapott információkat, megértették-e vagy esetleg szükség volt még további információforrás keresésére.

A kitöltők 43,5%-a kapott ugyan információkat, de még utána kellett olvasniuk, 38,8% nyugodt körülmények között, kielégítő információhoz jutott. 14,1% túl gyorsnak vélte az ismeretek átadását, 10,6% nem értette pontosan az elhangzottakat.

A szülők jelentős része nem kapott megfelelőnek vélt választ a gyermekeik látásával felmerülő kérdésekre, a kitöltők 38,8%-a nyugodt körülmények között kielégítő válaszokat kapott.

A válaszadók 92,6%-a szerint szükség lenne egy olyan szakember jelenlétére, aki a szülőkben felmerülő látással, látásromlással kapcsolatos kérdésekre egyértelmű, hiteles választ tudna adni. A válaszadók csupán 6,6%-ának véleménye alapján nincs szükség betegoktatóra, továbbá 1,1%-uk szerint „annak van rá szüksége, aki nem érti az okokat”.

20. Igénybe venné-e a betegoktató által nyújtott segítséget?

95 válasz

1. ábra. Igényfelmérés a betegoktatói jelenlétre (Forrás: saját szerkesztés)

A vizsgálatban résztvevők 87,4%-a igénybe venné a betegoktató által nyújtott segítséget. 1,1% amennyiben elérhető távolságon belül lenne a szakember. 1,1%, ha szükségesnek tartaná, 1,1% pedig jobban örülne, ha ezeket az információkat az orvostól hallaná. (1. ábra)

A betegoktatás megvalósításának helyszínére vonatkozóan is több lehetőség is választható volt, így: 54,5% optikai szaküzletben, 51,1% házi- és gyermekorvosi rendelőben, 36,4% fejlesztőházakban, gyógypedagógiai intézményekben, 35,4% járóbeteg-szakrendelés keretein belül tartaná ideálisnak a betegoktatást. Mindezen felül több válaszadó javasolta az iskolai, óvodai vagy akár bölcsődei fogadóóra, osztályfőnöki óra által adott lehetőségeket.

MEGBESZÉLÉS, KÖVETKEZTETÉS

Kulcsfontosságú, hogy a gyermek páciensek és szüleik pontos, hiteles tájékoztatást kapjanak a szemészeti elváltozásokról és kezelési módjukról.

A kutatás eredményei egyértelműen arra engednek következtetni, hogy szükség lenne betegoktató munkájára a bemutatott szemészeti elváltozások vonatkozásában is.

Biztató az az eredmény, miszerint a gyermekek közel 50%-a 6 éves koráig megkapja első szemüvegét. Ugyanis az ambliópia 7 éves korig megszüntethető [5].

Az nem derült ki a vizsgálatból, hogy az online oldalakról szerzett ismeretek mennyire hiteles forrásból származnak, mi az, ami a gyermek szemével kapcsolatosan releváns és mi nem tekinthető annak. Szakértelem vagy iránymutatás nélkül nehéz különbséget tenni a különböző információk között. Itt említeném még meg, hogy az optometrista hivatást gyakorló egyének még nincsenek eléggé megbecsülve, vagy megismerve ahhoz, hogy hozzájuk forduljanak tanácsért.

A kutatási eredmények és szakmai tapasztalatok alapján javaslatunk a következők.

Érdeemes lenne különböző intézményben, akár már bölcsődében, óvodában és iskolában is preventív jelleggel, szórólapokkal, ábrákkal szemléltetve, betegoktatást tartani egy minden fénytörési hibát érintő, köznyelven megfogalmazott előadás

keretein belül. Ahol a felmerülő kérdésekre is választ kaphatnának a szülők, szükség esetén későbbi személyre szabott, egyéni konzultáció lehetőségét is biztosítva. Ezzel fel lehetne hívni a szülők figyelmét arra, hogy nem szabad elbagatellizálni a látásvizsgálat jelentőségét.

Amikor szemüveg viselése szükséges, akkor pedig egy személyes, a gyermekek fénytörési hibájára, kezelési lehetőségeire, látásromlást befolyásoló tényezőkre, szemüvegviselés szabályaira kitérő tanácsadás elengedhetetlen. Az oktatás megvalósulhat betegoktató által vezetett csoportos vagy egyéni formában is, akár a kisgyermekek társaságában játékos módon, ezáltal kedvet csinálva a szemüveg viseléséhez.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] Sényi K. (2004). Gyermekszemészeti Alapismeretek - A gyermekszemészeti szűrővizsgálatokról általában. *Gyermekgyógyászati Útmutató*, pp. 207–231. http://gyermekorvostarsasag.hu/upload/gyermekorvostarsasag/document/Gyermekgyogyaszat_2004_december_26_29_Gyermekszemeszeti_alapismerek.pdf (letöltés ideje: 2022. 11. 18.).
- [2] Kiss E, Pajor E. (2021). Összefogás a látás védelmében: körkép a látásromlás prevenciójának hazai és nemzetközi helyzetéről. *Orvosi Hetilap*, július 25. 162 (30), pp. 1187–1197. <https://akjournals.com/view/journals/650/162/30/article-p1187.xml> (letöltés ideje: 2022. 11. 20.).
<https://doi.org/10.1556/650.2021.32187>
- [3] Kulp, M. T., Ciner, E., Ying, G., Candy, T. R., Moore, B. D., Orel-Bixler, D. (2022). Vision Screening, Vision Disorders, and Impacts of Hyperopia in Young Children: Outcomes of the Vision in Preschoolers (VIP) and Vision in Preschoolers – Hyperopia in Preschoolers (VIP-HIP) Studies. *Asia-Pacific Journal of Ophthalmology*, Jan. 11 (1), pp. 52–58. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8813881/> (letöltés ideje: 2022. 10. 15.).
<https://doi.org/10.1097/APO.0000000000000483>
- [4] Raji, J., (2020). *Myopia control: What it is and how to talk to your patients about it*. <https://modernod.com>, https://d4wgqzyt29bpb.cloudfront.net/documents/me/0920MOD_Myopia.pdf (letöltés ideje: 2022. 11. 15.).
- [5] Serfőző C. (2012). *Tompalátás*. <https://gyerekszemesz.hu/cikk/tompalatas> (letöltés ideje: 2022. 11. 16.).